

8. *Огієнко І.* Життя голодне, одиноке... // Українська Муза: поетична антологія / За ред. О.Коваленка. У 12-ти вип. — Вип.11. — К., 1908. — С.1141-1146.
9. *Огієнко І.* Давно це було // Там само. — С.1146.
10. *Огієнко І.* Не питай // Там само. — С.1143.
11. *Огієнко І.* Все падає листя // Там само. — С.1145.
12. *Ляхоцький В.* Тільки книжка принесє волю українському народові... — К., 2000. — С.30.
13. *Митрополит Ларіон.* Твори. Т.1. Філософські містерії. — Вінніпег, 1957. — С.354.
14. *Митрополит Ларіон.* Слово подяки // Ювілейна Книга на пошану митрополита Ларіона. — Вінніпег, 1957. — С.115.
15. *Ларіон.* Молитва // Слово істини. — 1947. — Ч.2. — С.25-26.
16. *Ларіон.* Новонародженому // Там само. — 1951. — Ч.3. — С.1.
17. *Митрополит Ларіон.* За волю! (Хмелеві Кобзарі) // Наш бій за державність. — Вінніпег, 1966. — С.28.
18. *Митрополит Ларіон.* Руїна і воскресіння. Твори. Т.1. Філософські містерії. — Вінніпег, 1957. — С.321
19. *Митрополит Ларіон.* На Голготі // Наш бій за державність. — Вінніпег, 1966. — С.157.
20. *Зайкін В.* Проф. Іван Огієнко як церковний та громадський діяч і як учений: З приводу 20-літнього ювілею української наукової праці 1905-1925 рр. — Варшава, 1925. — С. 16. — (Накладом “Духовної бесіди”)
21. *Митрополит Ларіон.* Твори. Т.1. Філософські містерії. — Вінніпег, 1957. — С.354.

The article focuses on Ivan Ohienko's religions views and their reflection in his works.

Key words: Christian science, theological studies, Christian merits, spiritual testament.

Отримано: 1.07.2006 р.

УДК 821.161.2.09(092)

М.С.Васьків

Кам'янець-Подільський державний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ ТА ЇЇ ТВОРЧОЇ САМОІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Використовуючи підготовлені до друку, але не опубліковані матеріали пера С.Росохи і В.Лева про життєвий і творчий шлях Наталени Королевої, автор статті ставить проблемні питання стосовно життєпису письменниці, його відтворення у художній творчості, а також пропонує власну інтерпретацію цих проблем.

Ключові слова: біографія, трансформація, біографічна неузгодженість, свідомо українськість.

Про ім'я і творчість Наталени Королевої український радянський читач фактично не міг знати нічого, оскільки воно перебувало в числі багатьох інших татуйованих імен, хоча проживала письменниця в “братній” Чехословаччині, а “гріхи” її перед Радянською владою

були зовсім незначними: у 1919 році працювала перекладачем дипломатичної місії УНР у Чехословаччині і там вийшла заміж за “українського буржуазного націоналіста” Василя Королева-Старого. Серед чехословацької діаспори Н.Королева була добре знана, бо згуртованість українців була високою. Знали Наталену Королеву, по-перше, як письменницю, а по-друге, як жінку з незвичайною біографією, знавця восьми іноземних мов, “громадянку всього світу”, яка раптово прийнялася українськими справами і повністю присвятила себе їм.

Попри те, далі цих загальних суджень щодо біографії письменниці, очевидно, знання загалу не йшли. Більше того, фактично на сьогодні ми так і не маємо детальної, а головне, достовірної біографії Наталени Королевої. Видається, до цього доклала руку і сама письменниця, намагаючись міфологізувати чи містифікувати своє минуле, наповнюючи його реальними фактами у поєднанні з власним минулим чи минулим свого роду. Інколи важко з'ясувати, чи біографічні факти трансформувалися у сюжетні ходи творів Наталени Королевої, чи художній вимисел згодом трансформувався у повідомлення письменниці про власне минуле.

Уже перше непорозуміння виникає щодо місця народження Наталени Королевої. Так, у передмові до автобіографічної повісті “Без коріння” Н.Королева вказує, що народилася вона в Іспанії. На цьому наполягає і Василь Лев у ювілейній, до 100-річчя від дня народження письменниці, статті, правда, посилаючись на уже зазначену передмову. Натомість Степан Росоха стверджує, що батько письменниці “...приїздив свою дружину на Україну, де донька Марія-Клара не прожила довго: вмерла, давши життя донці Наталені-Марії-Стеллі, що лишилася до п'яти літнього віку у бабусі-литвинки”. І В.Лев, і С.Росоха, цілком очевидно, безпосередньо спілкувалися з Н.Королевою, її найближчим оточенням. То хто ж повідає правду? І чи варто довіряти повідомленням самої письменниці?

Малоймовірно, на нашу думку, щоб граф Адріан-Юрій Дунін-Борковський через рік після одруження, як про це повідомляє В.Лев, раптом подався на батьківщину дружини. Також важко взяти на віру твердження цього ж біографа про те, що бабуся Теофіла Довмонтавич приїжджала за внукою в Іспанію, щоб потім із зовсім немовлям через усю Європу знову повертатися на Волинь, у с. Великі Борки біля Луцька. Однак питання залишається відкритим і дискусійним. Вирішити цю проблему може тільки реєстраційний запис за березень-квітень 1888 року (датою своєї появи на світ письменниця називає 3 березня) про народження письменниці у відповідних документах на Волині або в Іспанії. По сьогодні їх ніхто не знайшов, а можливо, ніхто ще й не шукав.

Чому сама письменниця була зацікавлена називати місцем свого народження Іспанію, навіть якщо вона там не народжувалася? Можливо, для того, щоб її поява на світ перегукувалася з сюжетними перипетіями власного роману “Предок”, у якому Н.Королева химерно переплела історію своїх далеких предків із життєписом батька, матері і дядька Еугенію та зі своїм власним? Поки що відповіді на це

питання немає, бо, насамперед, не знаємо точного місця народження письменниці.

Чергова неузгодженість у нарисах біографії письменниці – це її взаємини з мачухою. Можливо, на початках вони були досить приятними. Саме від Людмили Лось, рід якої з 1620 року покинув Чехію, але свято беріг рідну мову й національні традиції, Наталена Королева вивчила ази чеської мови та зазнайомилася з чеською культурою. Василь Лев періодично наголошує, що мачуха “відносилась до пасербиці по-материнськи”. Таким ставленням до юної Наталени з боку Людмили Лось він прагне пояснити і намагання видати дівчину заміж за якогось спеціально підібраного аристократа: “...немов рідна мати, бажала виховати її на аристократичну даму. Після однорічного побуту в Інституті бажала видати її заміж за аристократа, навіть намітила жениха. Та Наталена забажала спершу студіювати”. Зовні – усе чинно і благородно.

У Степана Росохи ця чинність і благородність виглядає дещо по-іншому. “По закінченні студій нова “мама” схотіла керувати життям своєї пасербиці, про яку думала, що то тихенька та слухняна, звикає до покори “монастирка”, й уклала плани видати Наталену заміж по своєму вибору і смаку та примусити її бути при царському дворі”. Малоімовірно, щоб Н.Королева зводила наговір на мачуху. Більше того, тільки найближчим, мабуть, звірилася у протистоянні з Людмилою Лось, до якої намагалася бути об’єктивною і не виносити сміття з родової хати. Це намагання можна пояснити також тим, що після переходу Наталени – представниці роду ледь не Рюриковичів і роду іспанських грандів – до театральної кар’єри, від неї відреклися ледь не всі родичі, крім дядька-місіонера Еугенію, а також, як зазначає В.Лев, “згодом і Людмили Лось”. Стосунки між мачухою і пасербицею з часом, мабуть, налагодилися, тому Наталена прагнула не згадувати для широкого загалу про попередні незгоди.

Натомість С.Росоха, який писав передмову до другої частини “Легенд старокиївських” Н.Королевої через невеликий проміжок після смерті В.Королева-Старого, оминає будь-які згадки про особисте життя письменниці до одруження з Василем Королевієм. В.Лев повідомляє значно більше відомостей про перше одруження Наталени Королевої та її стосунки з іншими залицяльниками. Так, окремого роману цілком заслуговує історія взаємин майбутньої письменниці та “князем перським Іскандером Гакгаманіш іон Куруги з роду Ахемідів” (династія Ахемідів керувала величезною Іранською державою протягом століть до нашої ери і після народження Христа). Вперше з князем Наталена зустрілася, ймовірно, при кінці першого десятиліття ХХ ст. Виник бурхливий роман, але справа до одруження не дійшла через належність до різних релігій. У черговий раз Н.Королева “в 1915 р. зустрілася з Іскандером князем. Він став християнином, одружилися тоді. Та через півроку загинув на фронті”.

Як бачимо, Наталена була в юності дуже стійкою у питаннях віросповідання. У творах 1930-х років письменниця сповідує релігійну толерантність, хоча певним чином вивіщує християнство і като-

лицизм зокрема. Виникає чергове питання: ця толерантність — результат драматичного кохання до перського князя чи тільки явище літературне, а в житті вона залишалася такою непримиренною християнкою-католичкою? А може, Іскандер Гаггаманіш як російський вірнопідданий прийняв православ'я, бо ж Василь Лев повідомляє нам, що князь став християнином, але не дає інформації, до якої конфесії той навернувся? Християнство князя — це жертва в ім'я кохання чи його духовний власний вибір?

Сюжетом для окремого твору може стати й історія взаємин Наталени Королевої з іспанським королем Альфонсом XII. В.Лев про це повідомляє досить коротко: *“Пробуваючи в Іспанії в 1908 р. Наталена відновила зустрічі з королем Альфонсом XII. З цього невдоволення була королева Марія Христіна, тому Наталена мусила виїхати з Іспанії”*. Досить скупі відомості, але з них можемо здогадатися, що зустрічі, й не поодинокі, з королем були у Наталени й до 1908 року. Не забуваймо у цій драмі й третьої особи — королеви, бо хто ж на її місці був би “вдоволений” із зустрічей чоловіка з іншою дамою? А певні перипетії цієї історії в трансформованому вигляді стали канвою для окремих епізодів уже згадуваного роману “Предок”.

Цікавим видається також те, яким моментом датують біографи народження українства Наталени Королевої. Обидва науковці згадують про переклад французькою мовою давнього василіанського документу, вважаючи цей переклад першою літературною працею письменниці. Від цього моменту розпочинається і містифікаторство літераторки, яка підписалася під перекладом як “Frere Jean” (брат Іван), бо переклад публікувався у часописі “La Croix”, де авторами були в абсолютній більшості представники духовенства (Це зайвий раз є доказом того, що не все написане Наталеною Королевою — насамперед це стосується автобіографічної повісті “Без коріння” — є стовідсотково достовірним). Важливим моментом у статті С.Росохи є вказівка про те, що майбутня письменниця на той момент уже знала українську мову.

Дає своє пояснення Степан Росоха також і тому фактові, що Наталена раптом кидає мистецько-наукову кар'єру і стає сестрою милосердя у роки Першої світової війни. В.Лев обмежується виключно констатацією діяльності Н.Королевої у ці роки та кількістю її поранень і їх наслідків. Росоха ж стверджує: *“Спонукало її на цей чин (стати військовою медсестрою. — М.В.) співчуття до українських громадян, що мусили йти вмирати за чужі інтереси, між чужими людьми, не маючи коло себе нікого, хто б написав до дому листа в рідній мові, озвався б рідним словом у тяжку, — може останню хвилину життя”*. Дещо абстрактний і мелодраматичний пасаж, який може викликати заперечення. Наприклад, пояснювати прихід на фронт можна прозаїчніше й романтичніше одночасно: Наталена запрагла бути там, де був і її коханий Іскандер Гаггаманіш.

Але тоді чому ж вона не покинула цю справу після смерті перського князя, що сталося ще задовго до кінця війни? Мабуть, у С.Росохи були якісь аргументи на користь цих тверджень, хоча він їх і не наводить. У цьому переконує ще й наступне. Василь Лев твердить,

що після одруження з В.Королевим-Старим, “починаючи з 1919 року Наталена друкувала свої статті і праці майже в усіх українських часописах і журналах... З того часу почала вивчати українську мову, саме стародавні вислови”. Очевидно, що Н.Королева не тільки знала українську мову й історію культури, цікавилася ними раніше, ще до 1919 року. Вона повинна була б на той момент стати активною поборницею української справи, інакше важко пояснити тільки знанням української і чеської мов (мабуть, на території тодішньої України таких людей було чимало) той факт, що її відправляють у складі дипломатичної місії УНР до Праги. Напрошується висновок про свідомий вибір власного українства і служіння українській справі ще до знайомства з Василем Королевим-Старим. Одруження тільки стало величезним поштовхом до посилення українознавчих студій і тому, що Наталена перестала друкуватися ще й у французьких часописах і зосередилася виключно на публікаціях в українських виданнях. Правда, вважати таку думку беззаперечною ми не можемо з огляду на брак належного фактажу з біографії письменниці.

Як бачимо, життєвий шлях Наталени Королевої поки не є повною мірою вивчений науковцями. Видається, що маємо більше загадок і таємниць, ніж доконаних фактів. Проблемою стає і те, що з автобіографічних нотаток і творів письменниці відповідає реальній дійсності, а що є продовженням художньої містифікації. Необхідно ґрунтовніше працювати у напрямі пошуку документальних свідчень. У Чехії залишилися нащадки прийомного сина Наталени Королевої Войтєха. Цілком можливо, що вони теж могли б пролити світло на окремі факти з життя визначної української, за походженням і духом, письменниці.

Using S.Rozsoha's and V.Lev's prepared for publishing but not published materials about Natalena Coroleva's life and literary activity the author sets questions concerning the writer's biography, its reflection in her works and suggests his own view on the problem.

Key words: biography, transformation, biographic lack of coordination, consious Ukrainistics.

Отримано: 5.10.2006 р.